

Mujo HASKOVIĆ¹

Značaj psihologije u oblasti sigurnosti saobraćaja

Importance of Psychology in Area of Traffic Security

Sažetak

Sva dosadašnja istraživanja vezana za saobraćajne nesreće ukazuju na to, da je čovjek najvažniji faktor kod nastajanja nesreće. Postoje tri činioca saobraćajnih nesreća: čovjek, cesta i automobil. Dosadašnja istraživanja ukazuju na to, da su krivci za nesreće:

- u 95 % subjektivni faktori čovjeka;
- u 20 % do 30 % cesta u korelaciji sa neprilagođenom vožnjom pojedinca u odnosu na kvalitet ceste;
- automobil u korelaciji sa vozačem koji ga koristi.

Zadatak psihologije, a vezano za područje sigurnosti saobraćaja je da istražuje psihološke profile učesnika u saobraćaju, utvrđuje razloge različite adaptacije pojedinaca na uvjete pod kojima se odvija saobraćaj, sa ciljem detekcije različitih problema koji bi se umanjili ili potpuno uklonili u jednoj sinhroniziranoj akciji svih učesnika u saobraćaju.

Ključne riječi: psihologija, saobraćaj, saobraćajne nesreće, preventiva, sigurnost.

Saobraćajne nesreće izazvane različitim prijevoznim sredstvima (motori, automobili, traktori, autobusi, teretni automobili itd.), radi svoje učestalosti postaju globalni problem u svijetu. Podaci Svjetske zdravstvene organizacije govore, da u svijetu u saobraćajnim nesrećama godišnje pogine oko 750. 000 ljudi, a oko 15 miliona ih bude

---

¹ Dr. sci., vanredni profesor na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu

teže i lakše povrijeđenih. Radi tako velikog broja žrtava, saobraćajne nesreće dostižu skoro epidemijske razmjere uzroka smrti i težih i lakših povreda ljudi u svijetu.

I dok se u zapadnoevropskim zemljama smanjuje broj saobraćajnih nesreća, u zemljama u tranziciji, zemljama Istočne Evrope se taj broj povećava.

Gubitak ljudi, kao i liječenje povrijeđenih nanosi ogromne štete tim zemljama, što negativno djeluje na njihov ukupni standard. Štete isplaćene kroz različite oblike osiguranja ljudi i automobila, liječenje povrijeđenih, gubitak radne efikasnosti povrijeđenih, danas se mjere milionima dolara.

Toga nije pošteđena ni Bosna i Hercegovina. Kao država u tranziciji sa neizgrađenom, zastarjelom i devastiranim putnom infrastrukturom, sa stanovništvom čija je saobraćajna kultura na niskom nivou, sa voznim parkom gdje je prosječna starost automobila više od 10 godina, svaki dan se povećava broj saobraćajnih nesreća u kojima strada veliki broj ljudi. Tome doprinose i slijedeći razlozi:

- Zastarjela zakonska regulativa;
- Neefikasno sudstvo;
- Loša opremljenost i obučenost policije kao kontrolnog organa;
- Loš kvalitet rada škola za obuku vozača;
- Tehnička neispravnost vozila koja je u velikoj korelaciji sa starošću automobila (ne treba zaboraviti, da su poslijeratni zakonski propisi omogućili građanima, da uvezu automobile koji se u zapadnoevropskim državama iz kojih su uvezeni bacani na otpad);
- Alkoholizirani i drogirani vozači (danas ljudi, posebno mladi mnogo piju, a sve veći broj njih konzumira različite vrste droga, za šta opet postoje različiti razlozi) itd.

Postoje tri činioca saobraćajnih nesreća: čovjek, cesta i automobil. Dosadašnja istraživanja ukazuju na to, da su krivci za nesreće:

- u 95 % subjektivni faktori čovjeka;
- u 20 % do 30 % cesta u korelaciji sa neprilagođenom vožnjom pojedinca u odnosu na kvalitet ceste;
- automobil u korelaciji sa vozačem koji ga koristi.

Ovome treba još dodati socijalnu sredinu u kojoj čovjek raste i razvija se, sa svojom specifičnom zakonskom regulativom u oblasti saobraćaja.

Prema (Žlender, 1994.), ponašanje čovjeka u saobraćaju determinišu:

- čulne sposobnosti (sve što je vezano za funkcionalnost i eventualno patologiju čulnih organa za vid, sluh, miris, ukus i dodir);
- tjelesne sposobnosti (tjelesna razvijenost i kondicija);
- sposobnost mišljenja pri rješavanju složenih situacija u saobraćaju (pravilo desne strane, složene raskrsnice bez regulacije saobraćaja putem semafora, adekvatna procjena brzine automobila kao i poštivanje drugih učesnika u saobraćaju, pješaka, biciklista itd.).

Percepcija, motivacija, emocionalno stanje, sposobnost učenja, pamćenja, tolerancija na frustracije, su još neke od psiholoških determinanti saobraćajnih nesreća.

Sva dosadašnja istraživanja vezana za saobraćajne nesreće ukazuju na to, da je čovjek najvažniji faktor kod nastajanja nesreće.

Zadatak psihologije, a vezano za područje sigurnosti saobraćaja je da istražuje psihološke profile učesnika u saobraćaju, utvrđuje razloge različite adaptacije pojedinaca na uvjete pod kojima se odvija saobraćaj, sa ciljem detekcije različitih problema koji bi se umanjili ili potpuno uklonili u jednoj sinhroniziranoj akciji svih učesnika u saobraćaju.

Dosadašnje iskustvo nam govori, da se ne možemo pohvaliti time koliko smo učinili po tom pitanju u psihološkom smislu. Naime, svi znamo kako se lahko, bez velikih provjera psihičkih sposobnosti dobije ljekarsko uvjerenje za vožnju motornih vozila. Da ne govorimo o periodičnoj provjeri tih sposobnosti, provjeri nakon proživljenih saobraćajnih nesreća, bolesti, teških traumatskih događaja itd. A sve su to rizici sa kojima se susreću pojedinci, koji opet indirektno ugrožavaju ostale učesnike u saobraćaju.

Istraživanjem saznavnih i reakcijskih sposobnosti vozača, psihologija je došla do značajnih informacija koje se u svijetu primjenjuju u funkciji prevencije saobraćajnih nesreća. Da bi iole bio uspješan, svaki vozač mora imati prilično razvijene kognitivne i reakcijske sposobnosti. Statistike

govore, da je brzina jedan od načešćih uzroka saobraćajnih nesreća. Čovječiji organizam ima ograničene i određene kapacitete, biološke i psihološke. Mada većina autocesta ne pruža mogućnosti za vožnju automobila velikim brzinama, autoindustrija proizvodi svake godine brže automobile, čemu se moraju privikavati čula čovjeka. Uz sposobnost čula da se prilagođava sve većim brzinama, za sigurnu vožnju su neophodne i ostale sposobnosti, učenja, pamćenja, mišljenja, kao i dobre koncentracije i pažnje, kako na ponašanje automobila, tako i na objekte na cesti i oko ceste.

U suštini se radi o reakciji vozača na spoljnje i unutrašnje ekscitacije na njegov organizam. Sama reakcija se javlja nakon prispjelih informacija u mozak vozača, gdje se iste prerađuju u određenim centrima, iz kojih se zatim odašilju naredbe za suvisle reakcije. No sama motorička reakcija zavisi od više faktora. Dobro uvježban vozač skoro automatski reaguje i sigurno upravlja autom. No, neki nepromišljeni potezi (uživanje alkohola, sredstava za umirenje, različitih narkotika), emocionalni šokovi, umanjuju čovjekove sposobnosti, što najčešće rezultira lakšim i težim saobraćajnim nesrećama.

Mada su dosadašnja istraživanja pokazala nizak korelacioni odnos između inteligencije i saobraćajnih nesreća, ipak, osobe sa smanjenom inteligencijom nisu sposobne sigurno upravljati vozilom. Mentalna insuficijencija onemogućava pojedinca da adekvatno reaguje u današnjim složenim uvjetima odvijanja saobraćaja.

Problemi u percepciji, pamćenju i posebno mišljenju, kada treba donositi brze odluke u različitim saobraćajnim situacijama, nisu preporuka za dobivanje ljekarskog uvjerenja za upravljanje motornim vozilima. Kako ni visoka intelaktualna sposobnost ne korelira visoko sa sigurnošću pri upravljanju motornim vozilima, nameće se zaključak, da je za upravljanje potrebna prosječna inteligencija, što svakako nije garancija da te osobe neće praviti saobraćajne prekršaje. To naprosto zavisi od više drugih korelirajućih faktora.

Za primjenu psihologije u okviru sigurnosti saobraćaja treba naglasiti potrebu za istraživanjem mehaničkih i prostornih sposobnosti, jer su ove sposobnosti u tiješnjoj vezi nego inteligencija, kao opća sposobnost pojedinca.

Postoji mnogo istraživanja koja ukazuju na vezu specifičnih osobina ličnosti i saobraćajnih nesreća. Osobine, kao što su ekstravertiranost, introvertiranost, emocionalna stabilnost, tolerancija na frustracije, agresivnost, neodgovornost, psihopatske tendencije, socijalna neprilagođenost, nezadovoljstvo, egoizam itd., su neke od osobina usko vezanih za pojavu saobraćajnih nesreća.

Sa psihološkog aspekta, kažnjavanje učinilaca saobraćajnih prekršaja ne djeluje kod onih pojedinaca koji te prekršaje čine slučajno. Zaustavljanje na cesti, naplaćivanje mandatnih kazni, je često frustrirajuća situacija za vozače, koja je ne rijetko razlogom burnih reakcija sa nepromišljenim reakcijama koje dovode do težih saobraćajnih nesreća. Vrlo je bitno educirati pripadnike saobraćajne policije, da prepoznaju trenutno emocionalno stanje vozača pri kontroli, jer je često efikasnije po sve učesnike u saobraćaju, samo upozoriti učinioce nekih lakših saobraćajnih prekršaja. Iskustva iz drugih država govore, da se nakon ovakvih akcija policije smanjio broj saobraćajnih nesreća.

Istina je, da samo sposobni savladaju umijeće vožnje automobila. Ovdje pak moramo postaviti pitanje pedagoško-psihološke obrazovanosti instruktora koji u školama obučavaju buduće vozače. Nisu li instruktori osobe sa kojima se prvo susreće budući vozač. Osobe, koje uvode kandidate na ubuci za vožnju u svu složenost upravljanja automobilom. Nerijetko se taj odnos pretvara u lakrdiju, sa dalekosežnim, negativnim pojavama. Valjana obuka instruktora i upoznavanje sa elementarnim zakonima psihologije, humanizirala bi ove odnose i obezbijedila validnije ulazne informacije o složenosti mehanizma upravljanja vozilom za buduće vozače.

Očito je, da postoji ogroman prostor za različita psihološka istraživanja u oblasti saobraćaja, kao i za primjenu dobijenih rezultata u povećanju sigurnosti građana u njihovoj svakodnevici. Trebalo bi dakle, problemu saobraćaja prići interdisciplinarno, u okviru čega će biti mnogo mjesta za psihologiju.